

MONSTERKLUBBE

Redaktör Richard Svensson

Etablerad 2008

richard@ungafakta.se

Nosferatu: En vampyrklassiker

"Nosferatu, eine Symphonie des Grauens" ("Nosferatu, en symfoni i skräck") (1922) är en av världens mest kända vampyrfilmer och många tycker att den är den allra bästa. Den är också den äldsta bevarade vampyrfilmen man känner till.

"Nosferatu" spelades in som en stumfilm 1921 av den tyske regissören Friedrich Wilhelm Murnau, som länge hade velat filma romanen "Dracula" skriven av Bram Stoker. Stoker själv var död sedan flera år men hans fru levde fortfarande och höll hårt på rättigheterna. Hon vägrade ge Murnau lov att filma boken. Murnau struntade i detta och drog igång filmens produktion ändå. För att kunna komma undan med stölden av handlingen i "Dracula" ändrade han på några namn och på miljöerna.

I "Dracula" reser den unga mäklaren Jonathan Harker till greve Dracula, som vill köpa ett hus i London. Dracula får se ett foto på Harkers fästmo Mina och blir betagen i henne. Väl i London

f ö r f ö l j e r

Dracula Mina men blir senare stoppad och dödad av vampyrexperthen Abraham van Helsing.

I Murnaus manus till Nosferatu heter hjälten Jonathon Hutter och hans älskade Ellen. Greve Dracula blev greve Orlok och van Helsing professor Bulwer. Handlingen flyttades från London till Bremen.

Men det finns flera andra ändringar som skiljer Nosferatu från "Dracula". Jonathon Hutter är en vek hjälte som inte har något med förintandet av vampyren att göra. Inte heller vampyrexperthen professor Bulwer ingriper. Istället är det Ellen själv som stoppar vampyren.

Handlingen i "Nosferatu"

Filmen börjar med att den unge mäklaren Hutter kommer till ett världshus i Transylvanien. Han stannar för natten och berättar att han nästa dag ska besöka greve Orlok, vilket

Den första filmvampyren?

Den amerikanska filmen "The Vampire" från 1913, handlar om en indiankvinna som efter att hon blivit mördad kommer tillbaka från de döda som en vampyr som kan förvandla sig till en orm. Vad jag förstår är denna filmvampyr minst lika mycket lik en häxa som en vampyr. Tyvärr finns inte denna film bevarad.

får folket på värdshuset att blekna av fasa. På sitt rum hittar Hutter en bok om vampyrer, men han fnyser åt det som står i den och slänger den i golvet. Ändå plockar han med sig boken när han reser nästa dag. Kusken vill inte köra Hutter ända fram till Orloks slott utan släpper av honom vid ett vägsکیل strax innan midnatt. Hutter behöver inte vänta länge förrän en ny vagn kommer farande i en rasande fart. En märklig man med stirrande blick och halvdolt ansikte ber Hutter kliva in i vagnen. Sedan far ekipaget iväg med en hastighet som tar andan ur Hutter. Väl framme vid slottet går Hutter in genom de maskätna portarna och möts av greve Orlok (som bär en kuslig likhet med den mystiske kusken). Orlok välkomnar Hutter och bjuder honom på kvällsmat. Under måltiden (som Orlok inte smakar på) råkar Hutter skära sig i tummen. Orlok blir som galen när han får se blodet och suger i sig det från den skrämde Hutters tumme. Senare somnar Hutter i en stol och vaknar ensam följande morgon.

Hutter kan konstatera att han har två små märken på halsen, men han tror de är myggbett. Senare läser Hutter i sin vampyrbok om "Nosferatu" – de odöda, som suger de levandes blod. Boken berättar att Nosferatu lämnar två små stickmärken på sina offers halsar då den druckit blod. På natten kommer Orlok till Hutters sovrum. Hutter sitter som paralyserad av skräck men verkar sedan svimma av när Orlok närmar sig. Samtidigt i Bremen går Hutters fästmö Ellen i sömnen. Hon ser att Hutter är i fara och skriker ut hans namn. Orlok tycks höra hennes röst och lämnar Hutter orörd.

Följande morgon utforskar Hutter slottet och dess krypta. Där hittar han Orlok sovande med

öppna ögon i en kista. Han förstår nu att greve Orlok är en av de odöda. Greven har redan skrivit på de papper som gör honom till ägaren av ett fallfärdigt hus som ligger granne med Hutters hem i Bremen. När natten faller på packar Orlok en vagn full med kistor och kryper sist in i en själv, innan hästen kör iväg med lasten till närmsta hamn. Hutter flyr från slottet men svimmar av när han faller från ett fönster.

På sjöresan över havet till Bremen dör fartygets besättning en efter en av en märklig sjukdom. Till sist är det bara kaptenen och styrmannen kvar. Styrmannen hugger upp de mystiska kistorna i skeppets lastrum och en massa råttor kravlar ut. Ur en annan kista reser sig Orlok upp. Styrmannen blir galen av skräck och hoppar överbord. Kaptenen inser att slutet är nära och binder fast sig själv vid ratten.

I Bremen sitter galningen Knock (Renfield i boken "Dracula") inspärrad på mentalsjukhus. Han fångar flugor och småkryp och äter dem hela för han vill åt deras blod. Han pratar om att han väntar på "mästaren" som snart kommer och då får han allt blod han vill ha.

Under tiden har Hutter återhämtat sig på ett sjukhus och beger sig hemåt så fort han kan, men Orlok är

före honom. I Bremens hamn glider lastskeppet med Orloks kistor tyst in. Ingen finns levande ombord. Kaptenen hänger död över sin ratt med två bitmärken i halsen.

Ur lastluckan kliver Orlok följd av en våg av råttor. Han smyger genom Bremen bärande på en kista och hittar så småningom fram till sitt nya hem, det fallfärdiga gamla stenhuset som ligger tvärsöver en liten kanal från Hutters hem. Strax därefter drabbar en märklig pest Bremen. Folk dör av blodbrist och gatorna är fyllda med människor som bär ut sina döda släktingar i kistor.

Till slut kommer Hutter hem och trots att han förbjudit Ellen att läsa i vampyrboken kan hon inte låta bli. Hon får där reda på hur man förgör en nosferatu. En kvinna med rent hjärta kan hålla honom kvar tills tuppen gal. Då är det slut med honom. Varje natt kan Ellen se Orlok stirra på henne tvärsöver kanalen. Hon inser att han ligger bakom dödsfallen.

Under tiden har Knock rymt och ställer till med stor oro. Folket tror att han kan vara mördaren och jagar honom över hustaken. Till slut fångas han in och återlämnas till mentalsjukhuset. Ellen har beslutat sig för att själv ta sig an Orlok. Hutter sitter och vaktar hos henne, men skickas iväg av Ellen för att hämta professor Bulwer. Hon ser svimfärdig ut och Hutter ger sig av så fort han kan. Ellen öppnar sitt fönster och visar sig för Orlok. Vampyren slinker in i Hutters hus och tar sig in i Ellens rum. Där låter hon Orlok dricka hennes blod tills solen går upp och tuppen gal. Orlok har glömt bort tiden och när han försöker fly träffas han av solen strålar och löses upp i tomma intet. Bara en liten rykande hög finns kvar där han stått. När Hutter kommer hem verkar Ellen full av frid, men hon dör i hans armar. Hon har gett sitt liv för att rädda Bremen från vampyren.

Max Schreck

Nosferatus utseende

Det finns mycket i filmen som ser fantastiskt ut. Albin Grau, som var filmens producent och scenograf, såg till att miljöerna såg spöklika och förfallna ut. Man filmade mycket i naturligt ljus, vilket gett "Nosferatu" ett skimrande, sagoaktigt utseende. Men framför allt ser vampyren greve Orlok otrolig ut. Murnau anställde skådespelaren Max Schreck till att spela Orlok. Schreck var lång och mager, med stora skarpa ögon. Som greve Orlok ser han ut som en mänsklig råtta. Han har långa, spetsiga öron, ett knotigt ansikte med kalt huvud, buskiga ögonbryn och en höklik näsa. Ur munnen sticker två sylvassa tänder som sitter ihop i mitten. Fingrarna pryds av långa, krokiga naglar. Orlok rör sig stelt och snabbt. Ibland ser han nästan ut som en otäck uppdragbar leksak. Murnau använde sig mycket av skuggspel i "Nosferatu". Man ser ofta mer av Orloks skugga på väggen än av honom själv. Detta bryter mot traditionen om att vampyrer inte kastar någon skugga, men det är otroligt effektivt.

Orlocks fallfärdiga slott var i verkligheten slottet Orava i norra Slovakien. I Bremen använde man gamla trähus som ser ut att vara hämtade ur en bröderna Grimm-saga. Många rum i Orlocks slott är uppbyggda kulisser i en filmstudio. Där har Albin Grau hittat på olika finurliga sätt att skapa stämning. Till exempel är dörren in till Hutters rum kusligt lik en likkista och när Orlock kliver över tröskeln ger han intrycket av att just ha klivit upp ur graven.

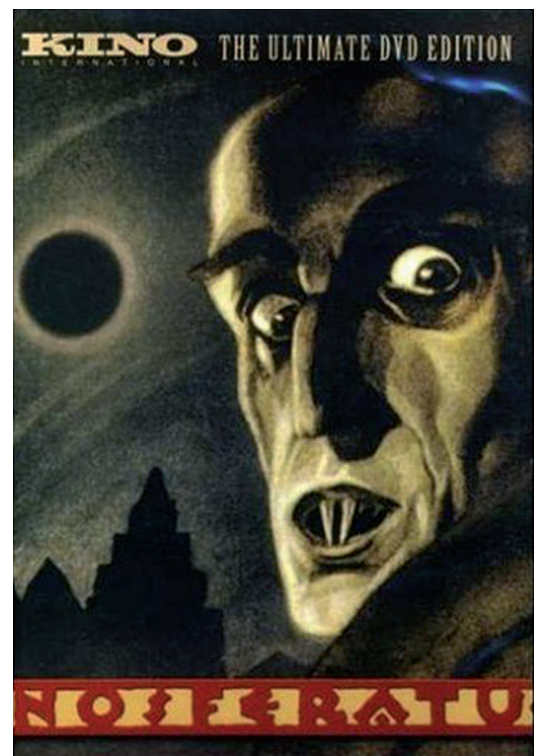
För att göra vampyrens rörelser ännu mer överkliga snabbade Murnau upp filmen ibland. På så sätt kan Orlocks spökliska vagn fara fram som en raket genom landskapet när den kommer för att hämta Hutter. Vid några tillfällen använde sig Murnau av animation för att få kistor att röra sig av sig själva.

Lagliga problem

När "Nosferatu" gick upp på bio 1922 blev den en stor framgång och en massa kopior spreds över världen. Men när Bram Stokers änka fick höra hur mycket "Nosferatu" liknade "Dracula" stämde hon Murnau. I domstolen fick hon rätt och Murnau dömdes till att betala ett stort skadestånd och att bränna alla kopior av filmen. Men redan på den tiden fanns piratkopiering och flera kopior av "Nosferatu" gömdes undan. På så sätt har filmen överlevt fram till våra dagar.

Numera finns det inga rättigheter knutna till "Nosferatu" och vem som helst kan släppa filmen på DVD och visa upp den. Det finns därför en massa ganska dåliga utgåvor av "Nosferatu". De flesta versioner av filmen är suddiga och fulla med repor. Dessutom saknas det ibland vissa scener. Den enda fullständiga, oklippta versionen sägs vara ägd av skådespelaren Jens Geutebrück, som samlar på Max Schreck-filmer.

2007 kom en ny DVD-utgåva av "Nosferatu", som till och med har originalmusiken från 1922-premiären. I denna version är filmens bild knivskarp och man

har så långt det går försökt återskapa "Nosferatu" till sin helhet. Denna utgåva av "Nosferatu" är 94 minuter lång. De flesta DVD- och videoversioner ligger annars på runt 80 minuter.

Andra versioner

1979 gjorde regissören Werner Herzog en nyinspelning på "Nosferatu" med skådespelaren Klaus Kinski som vampyren. Här heter han Dracula och inte Orlok.

Herzogs "Nosferatu" liknar Murnaus väldigt mycket, förutom att den har ljud och är gjord i färg. Herzogs version slutar med att Hutter själv blir vampyr av det bett han fick av vampyren i slottet.

Men det finns andra som använt sig av "Nosferatu"-vampyren i andra sammanhang. Den vanlige filmvampyren är en stilig, välklädd ädling som förför sina kvinnliga offer. Offren blir sedan själva vampyrer. Greve Orlok i Murnaus "Nosferatu" är ett levande lik, som ser

väldigt död och stel ut. Hans vampyrbett tömmer offret på blod och dödar det. Han för med sig sjukdom och råttor. Just denna sorts vampyr liknar mer sagans och folktrons vampyr mer än andra filmvampyrer.

I den första filmversionen av Stephen Kings bok "Salem's Lot" ("Staden som försvann") visar sig mästarvampyren vara en avbild av greve Orlok. I rollspelet "Vampire: The Masquerade" finns en hel vampyrklan kallad Nosferatu. De är alla skalliga och råttlikt fula. Förutom dessa exempel finns det flera filmer som innehåller samma skuggspel och scener som i Murnaus "Nosferatu".

År 2000 kom filmen "Shadow of the Vampire", som handlar om inspelningen av "Nosferatu". I den här versionen visar det sig att Max Schreck faktiskt är en riktig vampyr, som regissören Murnau hyrt in för att allt ska bli så verklighetstroget som möjligt. Det är naturligtvis ingen bra idé och när slutscenerna filmas biter Schreck inte bara ihjäl hjältinnan utan dödar också producenten och kameramannen.

En klassiker

När man tittar på stumfilm idag kan skådespelarnas överdrivna rörelser verka skrattretande och man kan störa sig på att det bara finns musik och inga andra ljud. "Nosferatu" har också överdrivet, lustigt skådespel, men filmen i sig har en kuslig spöklik stämning som få andra skräckfilmer lyckats få till. Den är en av de riktigt klassiska monsterfilmerna och kanske till och med, som många tycker, den bästa vampyrfilmen.

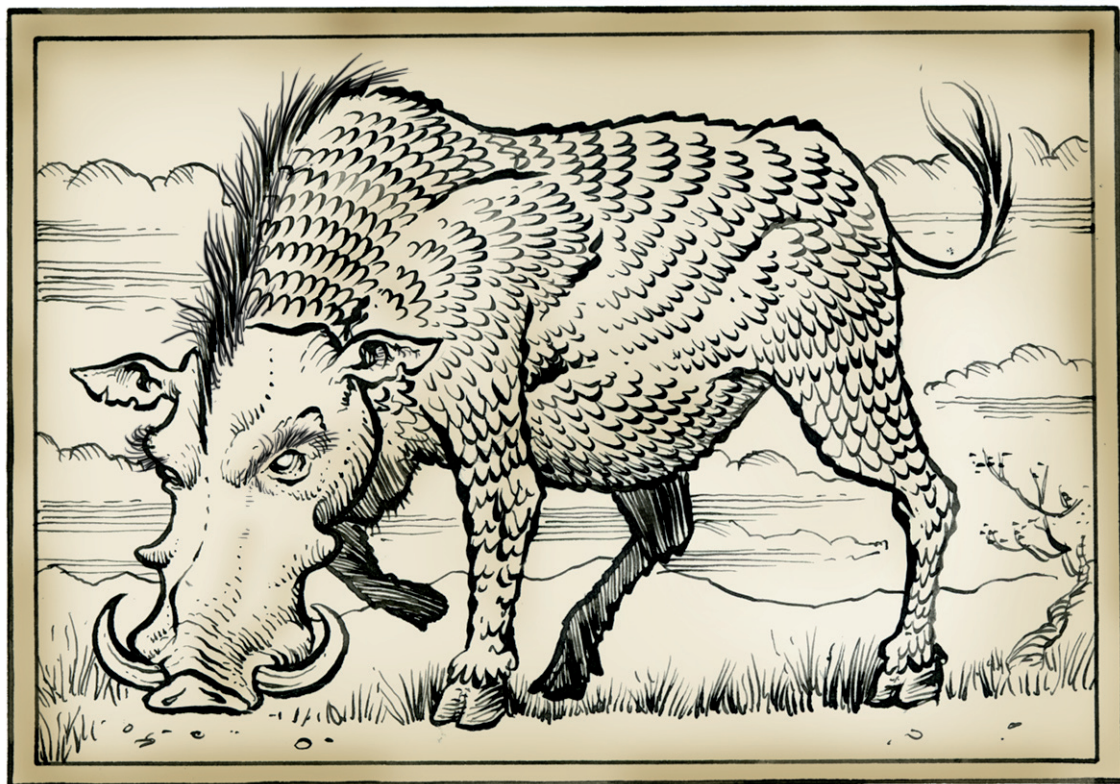

Klaus Kinski som vampyren och Isabelle Adjani som hans offer i Werner Herzogs "Nosferatu: Phantom der Nacht" (1979).

Ordet "Nosferatu" har fortfarande en mystisk bakgrund. Flera författare och föreläsare har berättat att Nosferatu är ett rumänskt ord som betyder ungefär "De odöda". Men det verkar inte alls stämma. Snarare kan det ha att göra med det grekiska uttrycket "nosophoros", vilket betyder sjukdoms-bärare. I folktron var vampyrerna ibland pestspridare, precis som greve Orlok i filmen "Nosferatu".

Ur Bestiariet!

Konstiga djur som naturvetare på medeltiden trodde fanns på riktigt!

Catoblepas

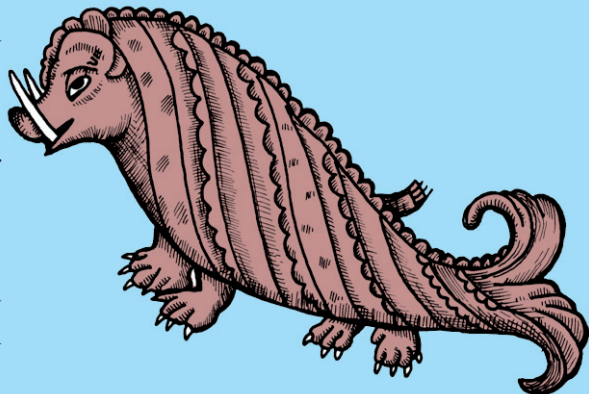
Det här märkliga djurets namn kommer av det grekiska uttrycket "katablépo", vilket betyder "att titta ner". Den sades leva i Etiopien och beskrevs först av den romerske naturforskaren Plinius den äldre under antiken, och senare av flera andra författare och naturvetare.

En catoblepas liknar en oxe men har ett grislikt huvud. Detta huvud är så tungt att det hela tiden hänger ner mot marken. Det är lika bra, eftersom dess blick är så stark att den kan döda en människa. Den sades också äta en mängd giftiga växter, vilket också gjorde dess andedräkt dödlig. Ögonen sitter tätt och är blodsprängda. Den har buskiga ögonbryn och en lång man på nacken. Kroppen täcks av hårda och vassa fjäll, vilka skyddar mot anfall från rovdjur.

Idag gissar man att catoblepasen egentligen var detsamma som den afrikanska gnun. Tidiga upptäcksresande hittade gärna på fantastiska detaljer kring de djur de mötte för första gången.

I medeltidens naturböcker fanns det också riktiga djur som avbildades på ett konstigt sätt. Tecknaren hade helt enkelt aldrig sett djuret på riktigt, utan fick använda sin fantasi istället. Ta t ex djuret här till höger. Vad tror du det är egentligen? En gris med fenor, kanske?

Det är faktiskt en valross från *Carta Marina*, en karta över Nordens länder som ärkebiskopen Olaus Magnus gav ut 1539.

"NURSERY BOGIES"

I den här avdelningen berättar vi för alla er elaka barn vad som händer om man inte uppför sig! Förr i världen var det populärt att berätta om så kallade "Nursery Bogies" (barnkammar-monster). De här otäcka figurerna dök upp och straffade barn som inte gjorde som de blev tillsagda. Den här gången ska ni få läsa om den Rödbente Långe Saxmannen från Tyskland och vad som händer om man inte slutar suga på tummen.

Historien om lille Sug-På-Tummen

En dag sa mamma, "Konrad, kär,
Jag måste gå ut och lämna dig här.
Men lyssna Konrad, snälla du,
Sug inte på din tumme nu.
Den långe skräddar'n kommer då
Till tum-sugande pojkar små.
Och fort som ögat tar han strax
Fram sin stora vassa sax
Och klipper tummarna av –och sen
Så växer de aldrig ut igen."

Men knappt hade mamma hunnit gå
Förrän Konrad tummen smakade på.

Dörren flög upp och in sprang den
Rödbente, långe saxmannen.
Oh! Titta barn! Skräddar'n tog fast
Lille Sug-På-Tummen i en hast.

Snip! Snap! Snip! Lät han saxen gå;
Och Konrad skriker – Oh! Oh! Oh!
Snip! Snap! Snip! Med väldig fart
Är bägge tummarna klippta snart.
Mor kommer hem och Konrad står
Och visar ledsen sina sår.
"Ah!" sa mor "Vad var det jag sa
Sug-På-Tummen fick besök idag!"

Av Heinrich Hoffmann (översättning Richard Svensson)

Heinrich Hoffman (1809-1894), som skrivit den gräsliga historien här ovanför var tysk läkare och författare. Dikten om Konrad tum-sugaren ingår i boken "Struwelpeter" (på Svenska "Pelle Snusk") som först kom ut 1845. Den räknas som den största barnboks-succén någonsin, trots sitt rätt otäcka innehåll. I "Pelle Snusk" möter läsaren en rad olydiga barn, som vägrar klippa sig, leker med tändstickor, inte vill gå och lägga sig, med mera. Barnen blir alla rysligt straffade av vilda djur, oturen eller hemska figurer. Meningen med boken var förstås att få olydiga barn att tänka om.